

مقاله پژوهشی: نقش سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات اداری با

رویکرد مقابله با نظارت‌گریزی مدیران دولتی

20.1001.1.24234621.1401.12.48.4.8

محمودرضا مهرورز^۱، حسن حیدری^۲، ایرج حسینی صدرآبادی^۳، عطاءالله محمدی‌ملقونی^۴

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۲/۲۵

تاریخ دریافت: ۹۹/۱۱/۵

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی نقش سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات اداری مدیران دولتی با رویکرد مقابله با نظارت‌گریزی آنان پرداخته است. نوع تحقیق کمی و روش تحقیق، پیمایشی و ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه ساخت‌یافته است. جامعه آماری تمامی مدیران دستگاه‌های اداری تحت نظر سازمان بازرسی، قضات و اساتید دانشگاه در استان کردستان است که تعداد ۲۳۴ نفر از آن‌ها به شیوه نمونه‌گیری انتخاب شدند. نتایج نشان داد که از نظر پاسخگویان، سازمان بازرسی کل کشور اگرچه در ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی، بالاتر از حد متوسط عمل کرده است، اما در راهبردهای ارتقاء فرهنگ نظارت‌پذیری و اجتناب از نظارت‌گریزی و نیز در شاخه‌های نظارت‌نویین و مقابله با فساد، در حد انتظار ظاهر نشده است. به‌عنوان نتیجه‌گیری، بدون اینکه بتوان نقش مثبت و سازنده سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات اداری مدیران دولتی با تأکید بر مقابله با نظارت‌گریزی آنان را در برخی از ابعاد نادیده گرفت، لازم است آن سازمان به تقویت نقش‌های نظارتی خود بر سازمان‌ها و مدیران دولتی بپردازد.

کلیدواژه‌ها: سازمان بازرسی کل کشور، پیشگیری، تخلفات اداری، نظارت‌گریزی، مدیران دولتی.

- 1- دانشجوی دکتری حقوق جزا و علوم کیفری، گروه حقوق، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران رایانامه: mr.meh1354@gmail.com
- 2- نویسنده مسئول، عضو هیأت علمی، گروه حقوق، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران،
- 3- عضو هیأت علمی، گروه حقوق، دانشکده علوم قضایی و خدمات اداری قوه قضائیه، تهران، ایران
- 4- عضو هیأت علمی، گروه حسابداری، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

مقدمه

یکی از عوامل زمینه‌ساز تخلفات و مفاسد اداری مدیران دولتی، نظارت‌گریزی است. سازمان بازرسی کل کشور در راستای اقدامات نظارتی و پیشگیرانه خود به منظور نیل به سلامت اداری، از برنامه‌های نظارتی مختلفی بهره می‌برد. یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت برنامه‌های نظارتی سازمان بازرسی، کم و کیف نظارت‌پذیری افراد تحت نظارت است. در عین حال، تخلف افراد تحت نظارت (در اینجا، مدیران دولتی) از اجرای تدابیر نظارتی از دغدغه‌های همیشگی در اجرای برنامه‌های نظارتی و پیشگیرانه تخلفات و مفاسد اداری سازمان بازرسی کل کشور محسوب می‌شود. این تخلفات که از آن به نظارت‌گریزی تعبیر می‌شود، ممکن است به اشکال مختلفی مانند دور زدن قوانین و مقررات، دستکاری در قوانین و ضوابط اداری و ... از سوی مدیران و سایر کارکنان صورت پذیرد و نه تنها خود، تخلف محسوب می‌شود بلکه عاملی برای افزایش تخلفات دیگر و در نهایت، مفاسد اداری است. این نکته را بایستی اضافه کرد که پیشگیری از جرایم و تخلفات مدیران دولتی، پیش از هر چیز تابع درک موقعیت قانونی این جرایم در یک نظام سیاست جنایی از یک سو، و امکان تحقق تدابیر پیشگیرانه نسبت به آن‌ها از سوی دیگر است. در راستای پیشگیری از ارتکاب تخلفات و مفاسد اداری مدیران و کارکنان، حذف کامل رفتارهای مجرمانه غیرممکن است، اما «هدف مقبول در این راستا، کاهش نرخ جرم است که خود مستلزم ثبات سیستم است» (بایاگولی، ۲۰۰۸: ۸۹).

واژه پیشگیری در مفهوم متعادل آن در معانی «پیش‌دستی کردن، پیشی گرفتن و به جلو چیزی شتافتن» و همچنین «آگاه کردن، خبر چیزی را دادن و هشدار دادن» است و برابر مفهوم کلی، انجام هر اقدامی که علیه جرم بوده و آن را کاهش دهد، پیشگیری محسوب می‌شود (نسل، ۱۳۸۷: ۳۵-۳۴). در سال ۱۹۹۸، «گسن»^۲ تعریف جدیدی در زمینه پیشگیری ارائه کرده است. بنا به تعریف وی، پیشگیری باید سه معیار زیر را داشته باشد: اول، هدف اصلی آن باید تأثیرگذاری و تحت‌الشعاع قرار دادن یکی از عوامل ارتکاب جرم باشد. هدف باید غیرقهرآمیز و غیرکیفری باشد. دوم، پیشگیری باید جنبه جمعی داشته باشد. سوم، اقدام پیشگیرانه باید غیرقهرآمیز و غیرکیفری باشد (به نقل از نجفی ابرندآبادی و غلامی، ۱۳۸۵: ۱۵۹).

با توجه به اهمیت پیشگیری از جرایم و تخلفات اداری مدیران و کارکنان دولتی و نیز، قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور در بعد از انقلاب اسلامی، به عنوان یکی از مصادیق برجسته نظارت

و پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری، مسأله اصلی رو در روی پژوهش حاضر، شناسایی نقش سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری با تأکید بر مقابله با نظارت‌گریزی مدیران دولتی است. به عبارت دیگر، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال است که «نقش سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری با رویکرد مقابله با نظارت‌گریزی مدیران دولتی چگونه است؟».

در اهمیت این موضوع باید گفت که وجود تخلفات اداری و به طور کلی فساد در میان مدیران ادارات و سازمان‌های دولتی، ممکن است تصویر نامطلوبی از جامعه اسلامی در اذهان مردم ایجاد نماید. همچنین، نظر به اینکه "قوانین کلان و اسناد بالادستی نظام همچون قانون اساسی، سند چشم‌انداز ۲۰ ساله و سیاست‌های کلی نشانگر تأکید نظام جمهوری اسلامی ایران بر مبارزه با فساد اداری است" (ملک‌محمدی و حق‌شناس، ۱۳۹۲: ۱۴۶)، و در این راستا نهادهای مختلفی از جمله سازمان بازرسی کل کشور مشخص و منجز شده که "طبق اصل ۱۷۴ قانون اساسی دو وظیفه نظارت بر حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری را عهده‌دار بوده و بدین منظور به بازرسی از کلیه سازمان‌ها، مؤسسات و نهادهای اجرایی کشور به سه شکل بازرسی موردی، برنامه‌ای و فوق‌العاده می‌پردازد"^۱ انجام پژوهش حاضر ضروری است و به طور واضح با وظایف سازمان بازرسی کل کشور ارتباط می‌یابد.

لذا، هدف اصلی پژوهش حاضر، شناسایی نقش سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری با رویکرد مقابله با نظارت‌گریزی مدیران دولتی است، و پاسخ به سؤالات زیر مد نظر قرار دارد: ۱- سازمان بازرسی کل کشور در زمینه راهبردهای ارتقاء فرهنگ نظارت‌پذیری و اجتناب از نظارت‌گریزی در سازمان‌های دولتی چگونه عمل می‌کند؟، ۲- سازمان بازرسی کل کشور در زمینه ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی چگونه عمل می‌کند؟ و ۳- سازمان بازرسی کل کشور در زمینه تحقق شاخصه‌های نظارت نوین و مقابله با فساد چگونه عمل می‌کند؟

^۱-قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب ۱۳۹۳

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق پیشینه تحقیق

در سال‌های اخیر پژوهش‌های زیادی در خصوص فساد اداری و عوامل مؤثر بر آن در نقاط مختلف کشور انجام گرفته است. با توجه به موضوع این پژوهش، در ادامه به برخی از مرتبط‌ترین تحقیقات و مهم‌ترین نتایج آن‌ها پرداخته می‌شود:

شقایق شهری (۱۳۸۶) در پژوهشی «نقش و جایگاه سازمان بازرسی کل کشور در اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی» را بررسی نمود. به‌زعم محقق، در جمهوری اسلامی پس از پایان جنگ تحمیلی و آغاز اولین برنامه پنج‌ساله اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، سیاست خصوصی‌سازی به‌عنوان یکی از اجزای مهم سیاست‌های تعدیل اقتصادی، مطرح شد. با این حال، اجرای این سیاست در قالب سیاست‌های اصلاحات اقتصادی برنامه اول به‌دلیل مشکلات اقتصادی، مشکلات حقوقی و قانونی، و نیز مشکلات اجرایی و مدیریتی موفق نشد. لذا سازمان بازرسی کل کشور طبق اصل ۱۷۴ قانون اساسی به‌عنوان نهادی نظارتی، مسئولیت نظارت بر اجرای صحیح و بهنگام و به‌دور از هر گونه تبعیض و رانت و تحقق فضای شفاف و رقابتی را در فرایند اجرای سیاست‌ها به عهده دارد.

صفرخانی (۱۳۸۸) در پژوهشی به بررسی نظارت نوین و نقش سازمان بازرسی کل کشور در تحقق آن پرداخت. محقق در مقاله خود ضمن اذعان به نظارت‌های همگانی و الکترونیک به‌عنوان دو بُعد مهم نظارت نوین، اقدامات سازمان بازرسی را در جهات مختلف از جمله گسترش ارتباط با مردم از طریق تأسیس مرکز ارتباطات مردمی، سعی در تغییر نگاه سنتی به نظارت برای تحقق نظارت اثربخش و افزایش نقش مردم در آن، انجام اقداماتی در فازهای آموزش، فرهنگ‌سازی و پیاده‌سازی با هدف ایجاد تغییر و تحول منطبق بر استانداردهای نوین فناوری اطلاعات و ارتباطات در لایه‌های مختلف، و ... مناسب دانسته است.

احمدپور رستمی (۱۳۹۴)، در پژوهشی به واکاوی نقش سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از جرم و فساد اداری در دستگاه‌های اجرایی پرداخت. محقق بر این نکته صحه گذاشته است که سازمان بازرسی کل کشور به‌عنوان یکی از دستگاه‌های حاکمیتی و نظارتی نظام جمهوری اسلامی ایران نقش مؤثر و مستمری را در مبارزه با فساد مالی و اداری در تمام مراحل تحقق یک پدیده مفسده‌بار و مجرمانه قبل، حین و بعد از وقوع آن به انجام می‌رساند.

فلسفی (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان «بررسی صلاحیت نظارت سازمان بازرسی کل

کشور بر مقررات مصوب قوه قضائیه»، با طرح سؤالی اساسی به این پاسخ رسیده است که سازمان بازرسی کل کشور به‌عنوان یکی از نهادهای تابعه قوه قضائیه در اعمال نظارت قضایی، صلاحیت نظارت بر مقررات مصوب قوه قضائیه را دارد و در اثبات این مدعا به اصول قانون اساسی، نظریات تفسیری شورای نگهبان و قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور استناد نموده است.

بابا محمدی (۱۳۹۴) در پژوهش خود تحت عنوان «نظارت همگانی، رویکردی متفاوت و فراگیر در مبارزه با فساد» به این مهم پرداخته است که سازمان بازرسی کل کشور برای تحقق اهداف نظارت همگانی به‌منظور پیشگیری از وقوع جرم، توسعه فرهنگ قانون‌مداری، ارتقای سلامت نظام اداری، مقابله با فساد، جلوگیری از تضییع اموال عمومی و منابع طبیعی به ایجاد واحدی در ساختار تشکیلاتی خود با عنوان «دفتر توسعه نظارت همگانی» پرداخته است.

چیزی که از پژوهش‌های قبل استنباط می‌شود آن است که در ارتباط با نقش سازمان‌های نظارتی به‌ویژه سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات اداری و مقابله با فساد اداری مدیران دولتی به‌ویژه با رویکرد مقابله‌ای با نظارت‌گریزی، خلاء مطالعاتی وجود دارد و پژوهش حاضر هم از نظر دانشی و هم از نظر کاربردی، چه در سطح کلان برای کلیه دستگاه‌ها و سازمان‌های اداری کشور و چه برای خود سازمان بازرسی کل کشور مفید و سازنده است.

مبانی نظری این پژوهش برگرفته از ادبیاتی است که بر راهبردهای سازمان بازرسی کل کشور برای پیشگیری و مقابله با فساد و نظارت‌گریزی از یک طرف، و اقدامات سازمان بازرسی کل کشور به‌منظور تحقق شاخصه‌های نظارت نوین و مقابله با فساد از طرف دیگر، تأکید دارند و در ادامه مورد اشاره قرار می‌گیرند:

راهبردهای سازمان بازرسی کل کشور برای پیشگیری و مقابله با فساد و نظارت‌گریزی

الف) آموزش: یکی از راهکارهای مهم مبارزه با فساد، افزایش آگاهی و شناخت عمومی نسبت به آثار فساد از طریق آموزش در مدارس و دانشگاه‌ها، و همچنین رسانه‌های جمعی و نهادهای غیردولتی است (کین؛ ۲۰۰۰: ۳۳). آموزش‌های مبارزه با فساد و فرهنگ نظارت‌پذیری در مدارس و دانشگاه‌ها می‌تواند به‌صورت رسمی و هم غیررسمی باشد. در سطح رسمی، عناصر آموزشی مبارزه با فساد و پذیرش نظارت را می‌توان در دروس تحصیلی گنجانده. در سطح غیررسمی از طریق

فعالیت‌های فوق درسی می‌توان به اهداف مورد نظر دست یافت (سیف‌زاده، ۱۳۹۴: ۸۹).

ب) نقش و کارکرد اطلاع‌رسانی رسانه‌های همگانی: اهمیت نقش رسانه‌های جمعی به‌عنوان ابزاری برای رویارویی با فساد را می‌توان در دو سطح مورد بررسی قرار داد: یکی اقداماتی است که توسط رسانه‌ها در این خصوص انجام می‌گیرد و دیگری تأثیری است که این اقدامات در جامعه بر جای می‌گذارد. اقدامات رسانه‌ها از قبیل نقد کردن سیاست یا قانونی که سبب ایجاد فرصت‌هایی برای فساد می‌شود؛ پرس‌وجو و پژوهش درباره کناره‌گیری‌های اجباری مقامات و اخراج مقامات فاسد، انتشار گزارش‌هایی قضایی و انتشار و پخش توصیه‌هایی است که توسط سازمان‌های نظارتی عرضه می‌شود. جذابترین شیوه‌ایی که رسانه‌ها از طریق آن برای رویارویی با فساد اقدام می‌کنند زمانی است که مقامات فاسد را مورد سؤال قرار می‌دهند و آن‌ها را بعد از اینکه جرم‌شان برای عموم مردم آشکار شد، مجبور به استعفا می‌کنند (آرایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۷).

ج) نظارت عمومی (همگانی): نقش مردم و نظارت آنان در پیشگیری از موارد خلاف قانون و سوءجریان در دستگاه‌های اداری غیرقابل انکار است. قانون اساسی با توجه به اهمیت این نقش آن را وظیفه‌ای همگانی و متقابل مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت دانسته است. به‌رغم تصریح در قانون اساسی مبنی بر تعیین شرایط، حدود و کیفیت اجرای این نظارت در قانون عادی، با گذشت ربع قرن، به‌رغم تأکید بر این موضوع که آگاهی و مشارکت و نظارت همگان بر حکومت خودشان، برترین ضمانت حفظ امنیت در جامعه است هنوز قانونی برای اجرای این اصل مترقی تصویب نشده است. اینکه افراد جامعه نسبت به همدیگر و نسبت به جامعه خودشان احساس مسئولیت کرده و با نظارت در چهارچوب حدود و ثغور تعیین شده از سوی خداوند و مطابق قوانین حاکم در مبارزه با فساد سهیم باشند، در بنیان‌های جامعه اسلامی مطرح گشته است (آرایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۷).

د) نقش نظارت و کنترل راهبردی سازمان در ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی: باندورا این نکته را مطرح می‌کند که کارآمدی، توان سازنده‌ای است که بدان وسیله، مهارت‌های شناختی، اجتماعی، عاطفی و رفتاری انسان برای تحقق اهداف مختلف، به‌گونه‌ای اثربخش ساماندهی می‌شود. در بحث کارآمدی سازمان باید توجه داشت که کارآمدی و اهداف سازمانی ربطی وثیق به یکدیگر دارند. در تعریف کارآمدی، نیل به اهداف سازمان موردنظر است. هر رشته‌ای از علوم به‌نحوی، مدیران را در کارآمد کردن سازمان‌هایشان کمک می‌کند. در سنجش و آگاهی از درجه کارآمدی سازمان‌ها نباید صرفاً براساس یک معیار، کارآمدی سازمان را سنجید بلکه باید توجه داشت که زمینه

کارآمدی اهداف هر سازمان چیست و با چه معیارهایی می‌توان عملکرد سازمان را سنجید (استنفورد،^۱ ۱۹۸۳ به نقل از پورولی، ۱۳۸۷: ۱۲۲).

اقدامات سازمان بازرسی کشور به منظور تحقق شاخصه‌های نظارت نوین و مقابله با فساد

الف) گسترش ارتباط با مردم (تأسیس مرکز ارتباط مردمی - ۱۳۶): فساد در نظام اداری و ساختار دولتی هر کشور ریشه دوانده و بروز پیدا می‌کند. بنابراین اصلاح چنین فساد و وقتی میسر است که از بیرون آن، یعنی جامعه و مردم توان نظارت بر کارگزاران این مجموعه و نیز تغییر آنان وجود داشته باشد. در غیاب چنین مشارکت و نظارتی، فساد به عنوان قاعده و مشخصه نظام اداری و حکومتی خواهد شد و نبود فساد امری استثنا است، و برعکس با وجود چنین نظارتی، فساد امری استثنایی و برخلاف قاعده خواهد بود (پورولی، ۱۳۸۷: ۱۲۲). به علاوه، چارچوب‌های کنترل و نظارت از سوی دولت در امر فساد به دلایلی از قبیل جایگزین کردن هدف‌های سیاسی به جای اهداف اجتماعی، و سطوح ناکارآمد فعالیت بوروکراتیک، مطلوب و کافی نیست (ویکرز و یارو،^۲ ۱۹۹۸: ۳۴). سازمان بازرسی کل کشور به منظور ارتباط هر چه بیشتر با اقشار جامعه و در جهت اطلاع‌رسانی و رسیدگی به اعلامات و شکایات مردم از دستگاه‌های دولتی در حیطه وظایف قانونی خود اقدام به تأسیس مرکز ارتباطات مردمی از سال ۱۳۷۵ نموده است. این امر نشان می‌دهد که سازمان بازرسی کشور مشارکت جدی مردم را گامی مؤثر در اجرای وظایف قانونی خود می‌داند.

ب) اقدام در پیاده‌سازی کامل طرح جامع نظارت و بازرسی در سازمان: در این زمینه، سازمان بازرسی کل کشور بایستی در راستای پیاده‌سازی کامل طرح جامع نظارت و بازرسی گام بردارد. بدین منظور و برای غلبه بر موانع نظارت و بازرسی در سازمان‌های تحت پوشش، لازم است سازمان بازرسی کل کشور: ۱- خودنظارتی را در افراد و سازمان‌ها توسعه دهد: منظور از خودنظارتی این است که فرد تقریباً آزاد است و آزادی فرد تا جایی است که به آزادی حقوق و اموال دیگر افراد لطمه نزند (آدیورن،^۳ ۱۹۸۵: ۲۱)، ۲- شناخت روشنی از مسئولیت‌ها به افراد و سازمان‌ها بدهد (صادق‌پور، ۱۳۷۸: ۱۹)، ۳- در تدوین استانداردهای نظارتی، افراد و سازمان‌های مورد نظارت را دخالت دهد (رابینز،^۴ ۲۰۰۳: ۴۶۵)، ۴- به افراد و سازمان‌هایی که مورد نظارت قرار می‌گیرند به‌طور مستمر بازخورد بدهد (رابینز و دیکنزو،^۵ ۲۰۰۴: ۱۵۹). ۵- به وضع قوانین و تعیین ضوابط صریح و

1 Stanford

2 Vickers & Yarrow

3 Odiome

4 Robbins

5 Robbins & Decenzo

روشن همراه با ضمانت اجرائی قوی پردازد، ۶- به تربیت نیروی انسانی متخصص و متعهد برای نظارت و ارزیابی پردازد (اصلائی، ۱۳۷۸: ۶۵)، ۷- در ساختار نظارتی کشوربازبینی کرده و بین سازمان‌های نظارتی کشور ایجاد هماهنگی نماید، و ۸- به نظارت پیش‌نگر توجه نماید (مشبکی و محمودزاده، ۱۳۸۳).

ج) توسعه فناوری اطلاعات و نظارت الکترونیک: امروزه توسعه و گسترش علوم رایانه، الکترونیک و فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌حدی است که در تمامی ابعاد زندگی مردم رسوخ کرده به‌طوری که در راستای خدمت‌رسانی و تسریع روند انجام کارها و افزایش سرعت بهره‌وری و تبادل اطلاعات و ارتباطات، دنیا را متحول ساخته است. سازمان بازرسی کل کشور نیز از این علم بی‌تأثیر و بی‌بهره نیست و سهولت انجام کارهای روزانه، سهولت نظارت و انجام فرایند بازرسی و ... می‌تواند از خدمات و نوآوری‌های این فناوری در سازمان مذکور باشد.

د) تقویت بخش نظارتی و گسترش اقدامات کنترلی و پیشگیرانه: سازمان بازرسی کل کشور با هم‌افزایی ظرفیت‌های موجود در راستای وظایف قانونی با برنامه‌ریزی و اولویت‌گذاری حوزه‌های نظارتی و بازرسی به‌صورت قبل، حین و بعد اقدام به نظارت و بازرسی برنامه‌ای فوق‌العاده و موردی به‌صورت مستمر می‌نماید (فتاحی اردکانی، ۱۳۹۵: ۲۶-۲۴).

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ «رویکرد به موضوع، ماهیت، روش و زمان گردآوری داده‌ها»، یک پژوهش از حیث نوع روش، کمی است و به‌روش «زمینه‌یابی یا پیمایشی» در فاصله زمانی ۹۷-۱۳۹۶ انجام گرفته است. با توجه به موضوع پژوهش، برای جمع‌آوری اطلاعات درباره نقش سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری مدیران دولتی با تأکید بر نظارت‌گریزی، از پرسشنامه محقق‌ساخته متشکل از سؤالات بسته استفاده شده است. پس از گردآوری و ورود داده‌ها به نرم‌افزار SPSS، داده‌ها با استفاده از آماره‌های تک‌متغیری توصیف شدند و برای بررسی فرضیه‌ها، از آزمون‌های تی تک‌نمونه‌ای و رتبه‌ای فریدمن استفاده گردید.

پژوهش حاضر جزء مطالعات مقطعی بوده و محدوده مکانی آن به‌لحاظ موضوعی، کل کشور، اما از نظر میدانی محدود به استان کردستان، و به‌طور مشخص در پنج مرکز شهرستان استان، یعنی شهرهای سنندج، سقز، مریوان، قروه و بیجار انجام گرفت. جامعه آماری پژوهش، تمامی مدیران کل و مدیران حراست ۱۸۶ دستگاه اداری تحت نظر سازمان بازرسی کل کشور در استان معادل ۳۷۲ نفر، قضات دارای پرونده فعالیت در سطح استان به تعداد ۲۰۸ نفر، و اساتید دانشگاه متخصص در

حوزه مورد مطالعه (در رشته‌های حقوق و مدیریت) به تعداد ۲۰ نفر است. بدین ترتیب، تعداد کل جامعه آماری ۶۰۰ نفر می‌باشد. برای تعیین حجم نمونه، از فرمول کوکران استفاده شد و معادل ۲۳۴ نفر برآورد گردید. شیوه نمونه‌گیری، ترکیبی از روش‌های نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب و نامتناسب، هدفمند و در دسترس است. در درجه اول، متناسب با سهم زیرگروه‌ها از کل جامعه آماری، نمونه‌ها اختصاص یافت. مدیران کل و مدیران حراست دستگاه‌های تحت نظر سازمان بازرسی کل کشور ۶۰ درصد از کل جامعه آماری را به خود اختصاص داده و لذا ۱۴۰ نفر از نمونه‌ها (۷۰ نفر به مدیران کل و ۷۰ نفر به مدیران حراست) به این گروه اختصاص یافت. قضات دادگستری ۳۶ درصد از کل جامعه آماری را دربرگرفته و بر این اساس، تعداد ۸۴ نفر از کل نمونه به این گروه اختصاص یافت. و در نهایت، اساتید دانشگاه ۴ درصد از کل جامعه آماری را به خود اختصاص داده و لذا، تعداد آن‌ها از کل نمونه ۱۰ نفر (۵ نفر حقوق و ۵ نفر مدیریت) بوده است. در مرحله بعد، نمونه‌ها به شکل هدفمند انتخاب شده و پرسشنامه در اختیار آن‌ها قرار داده شد. در ادامه، تعریف متغیرهای پژوهش آمده است.

پیشگیری از جرم: مرکز بین‌المللی پیشگیری از جرایم پیشگیری را این‌گونه تعریف می‌کند: هر عملی که باعث کاهش بزهکاری، خشونت، ناامنی از طریق مشخص کردن و حل کردن عوامل ایجادکننده این مشکلات به‌روشن علمی شود، پیشگیری از جرائم است. در این تعریف، مشخص کردن (یعنی شناسایی و کشف کردن) و همچنین حل کردن یعنی مسئله‌یابی آن هم با تأکید بر روش علمی بسیار جالب‌توجه و حائز اهمیت است (وروایی، ۱۳۹۴: ۴۷).

مقابله با جرایم: مقابله با جرایم «بخشی از فرایند مدیریت و پیشگیری از جرم است که معطوف به مقطع زمانی خاصی است که در آن اقدامات مبتنی بر پیش‌بینی و پیشگیری از جرم بی‌نتیجه مانده است» (حسینی و جدی، ۱۳۸۶: ۱۰۹).

جرائم و تخلفات اداری: به‌طور کلی هر نوع انحراف از شیوه‌های صحیح و قانونی انجام وظایف و استفاده نامشروع از موقعیت شغلی را تخلف اداری گویند (ابوالحمد، ۱۳۷۶: ۶۵). تخلفات مکرر و مستمر کارکنان در نظام اداری، کارآییمطلوب و اثربخش مورد انتظار از ادارات را می‌گیرند و موجب بروز فساد اداری می‌شوند (منصور، ۱۳۹۰: ۵۱).

مصادیق فساد اداری:

مصادیق فساد اداری در قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران عبارت است از اعمال و رفتار خلاف شئون شغلی یا اداری، تسامح در حفظ اموال و اسناد و وجوه دولتی، ایراد خسارات به اموال

دولتی، سوءاستفاده از مقام و موقعیت شغلی، هر نوع استفاده غیرمجاز از شئون یا موقعیت شغلی و امکانات و اموال دولتی، تصدی بیش از یک شغل، نقض قوانین و مقررات مربوط، ایجاد نارضایتی در ارباب‌رجوع یا انجام ندادن یا تأخیر در انجام امور قانونی آن‌ها بدون دلیل، تبعیض یا اعمال غرض یا روابط غیر اداری در اجرای قوانین و مقررات نسبت به اشخاص، اعطای تسهیلات برخلاف مقررات، افتتاح حساب غیرمجاز شخصی، اهمال و سهل‌انگاری در انجام وظیفه، خریدهای غیرموجه و غیرضروری کالاهای خارجی و داخلی، عدم رعایت ضوابط در عزل و نصب‌ها، کم‌کاری و سهل‌انگاری مدیران در نظارت بر کارکنان می‌باشد که تخلفات اداری بر اساس قانون رسیدگی به تخلفات اداری کارکنان مصوب ۱۳۷۲ و در صورتی که وصف مجرمانه داشته باشد، جرم تلقی گردیده و بر اساس قوانین مجازات اسلامی رفتار می‌گردد.

فساد اداری: انجام دادن اعمال اداری توسط مأموران دولتی به شکل ناقص و غیرصادقانه می‌باشد (کمسیون مستقل ضد فساد، ۱۹۹۸). سازمان بین‌المللی شفافیت (۲۰۰۳)، فساد اداری را سوءاستفاده از قدرت و نیروهای دولتی و عمومی در جهت منافع شخصی تعریف می‌کند. سوءاستفاده هم شامل به‌کار بردن استانداردهای غیراخلاقی و غیرقانونی می‌باشد.

نظارت: بابامحمدی (۱۳۹۴: ۴۱) تعریف نظارت را این‌گونه نقل می‌کند: «نظارت عبارت است از سنجش و اصلاح عملکرد برای بدست آوردن این اطمینان که هدف‌های سازمان و طرح‌های اجرایی آن با کامیابی به‌انجام رسیده است».

نظارت‌گریزی: با توجه به تعریف جامع نظارت، می‌توان گفت که نظارت‌گریزی عبارت است از «هر گونه عمل یا اقدام عامل انسانی (در اینجا، کارکنان و مدیران دولتی) برخلاف راهکارهای علمی و مهارت‌های عملی در سازمان‌ها و ادارات» (صفرخانی، ۱۳۸۸: ۵۶) که می‌تواند موجب تخلفات، سوءاستفاده‌ها و در نتیجه، فساد اداری گردد.

برای بررسی اعتبار پرسشنامه، از اعتبار محتوا و اعتبار عاملی استفاده شد. برای بررسی تعیین اعتبار محتوا از تعدادی از صاحب‌نظران درخواست شد تا نسبت به نحوه طرح سؤال، واضح بودن سؤال‌ها، مناسب بودن ابزار، شکل ظاهری و نظایر آن اظهار نظر کرده و بر اساس آن، اصلاحات لازم انجام گرفته و به تأیید رسید. اعتبار عاملی پرسشنامه نیز از طریق تحلیل عاملی و با شاخص کیزر-مایر-اُلکین در بین بیش از ۵۰ پاسخگوی تصادفی اندازه‌گیری شد. مقدار این شاخص بایستی بیش از ۰/۷۰ باشد تا بیانگر مناسب بودن داده‌ها باشد. برای بررسی پایایی (ثبات درونی) سؤالات

پرسشنامه نیز از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد. اگر ضریب این آزمون حداقل ۰/۷۰ باشد می‌توان گفت پایایی آن پرسشنامه مناسب است (میرزایی، ۱۳۸۸: ۳۲۲).

جدول شماره یک: مقدار و عناصر آزمون تحلیل عاملی و آلفای کرونباخ جهت بررسی اعتبار و پایایی گویه‌ها

۰/۹۱۴	مقدار شاخص کیزر- مایر آلکین	آزمون بارتلت
۲۲۲۷/۹۲۷	تقریب خی دو	
۳۵۱	درجه آزادی	
۰/۰۰۰	معنی‌داری	
۰/۸۷۸	گویه‌های راهبردهای ارتقاء فرهنگ نظارت‌پذیری و اجتناب از نظارت‌گریزی (۵ گویه)	مقدار آلفای کرونباخ
۰/۸۹۷	گویه‌های ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی (۵ گویه)	
۰/۹۶۷	گویه‌های شاخصه‌های نظارت نوین و مقابله با فساد (۱۷ گویه)	
۶۸ نفر	تعداد پاسخگویان	

جدول یک، مقدار و عناصر آزمون تحلیل عاملی را به ترتیب برای گویه‌های مورد استفاده برای سنجش نقش سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری مدیران دولتی نشان داده است. مقدار شاخص کیزر-مایر آلکین گزارش شده در جدول بیشتر از ۰/۷۰ است و این نتایج حاکی از مناسب بودن سؤالات پرسشنامه از نظر اعتبار و دقت اندازه‌گیری می‌باشد. مقدار آلفای کرونباخ نیز به ترتیب برای گویه‌های نقش سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری مدیران دولتی، در تمامی ابعاد بیشتر از ۰/۷۰ است و این نتایج حاکی از مناسب بودن سؤالات پرسشنامه از نظر پایایی و سازگاری درونی می‌باشد.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف: یافته‌های تحقیق

در جدول شماره ۲، توزیع درصدی پاسخگویان بر حسب مهم‌ترین ویژگی‌های جمعیتی آمده است. در این تحقیق، اکثریت پاسخگویان با ۱۹۱ نفر معادل ۸۵/۷ درصد مرد بوده‌اند. از نظر سنی، بیشتر آنان در رده سنی ۴۳-۳۶ سال قرار داشته‌اند، به طوری که ۷۷ نفر معادل ۳۴/۵ درصد در این گروه قرار گرفته‌اند، و کمترین آنان، در دو رده سنی ۲۷-۲۰ و ۵۹-۵۲ سال قرار داشته‌اند. با توجه به نسبت ۸۸/۳ درصدی پاسخگویان در رده سنی ۵۱-۲۸ سال، می‌توان گفت اکثریت پاسخگویان جوان و میانسال بوده‌اند. از نظر تحصیلی، غالب پاسخگویان (۱۸۲ نفر معادل ۸۱/۶ درصد) دارای

مدرک تحصیلی لیسانس و فوق‌لیسانس بوده‌اند و کم‌ترین آن‌ها دارای سایر مدارج تحصیلی بوده‌اند. از نظر سابقه اشتغال نیز، توزیع پاسخگویان در رده‌های مختلف از ۶- ۱ سال گرفته تا ۳۰- ۲۵ سال تقریباً یکنواخت و مشابه بوده است.

جدول شماره ۲: توزیع درصدی پاسخگویان برحسب ویژگی‌های جمعیتی

جنسیت	فراوانی	درصد
زن	۳۲	۱۴/۳
مرد	۱۹۱	۸۵/۷
رده سنی	فراوانی	درصد
۲۷- ۲۰ سال	۴	۱/۸
۳۵- ۲۸ سال	۶۰	۲۶/۹
۴۳- ۳۶ سال	۷۷	۳۴/۵
۵۱- ۴۴ سال	۶۰	۲۶/۹
۵۹- ۵۲ سال	۲۲	۹/۹
سطح تحصیلات	فراوانی	درصد
دیپلم	۶	۲/۷
فوق دیپلم	۱۵	۶/۷
لیسانس	۸۲	۳۶/۸
فوق لیسانس	۱۰۰	۴۴/۸
دکترای تخصصی	۱۹	۸/۵
تحصیلات حوزوی	۱	۰/۴
سابقه اشتغال	فراوانی	درصد
۶- ۱ سال	۴۱	۱۸/۴
۱۲- ۷ سال	۵۵	۲۴/۷
۱۸- ۱۳ سال	۴۳	۱۹/۳
۲۴- ۱۹ سال	۴۳	۱۹/۳
۳۰- ۲۵ سال	۴۱	۱۸/۴
جمع	۲۲۳	۱۰۰/۰

در جدول ۳، توزیع درصدی نظر پاسخگویان درباره گویه‌های نقش سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری مدیران دولتی آمده است. طبق نتایج، در مؤلفه «راهبردهای

ارتقاء فرهنگ نظارت‌پذیری و اجتناب از نظارت‌گریزی»، در گویه‌هایی مانند «افزایش و ترویج اعتقاد و باور مدیران سازمان‌ها نسبت به اهمیت و فایده بازرسی توسط سازمان بازرسی کشور» یا «ترویج فرهنگ نظارت و بازرسی توسط سازمان بازرسی کل کشور»، به ترتیب ۵۱/۶ و ۴۵/۳ درصد از پاسخگویان، نقش سازمان بازرسی را قوی توصیف کرده‌اند، در گویه‌های «بهره‌گیری فعالانه از رسانه‌های جمعی به‌عنوان ابزاری برای نظارت بر عملکرد مدیران دولتی» و یا «حساس کردن تشکل‌های غیردولتی در قبال مفاسد اداری و اقتصادی مدیران دولتی از طرف سازمان بازرسی»، به ترتیب ۴۳ و ۳۹ درصد از پاسخگویان نقش سازمان را پایین‌تر از حد انتظار ارزیابی کرده‌اند.

در مؤلفه «ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی»، در گویه‌های «استفاده از معیارهای دقیق و عینی برای نظارت بر عملکرد مدیران دولتی» یا «استفاده از نظام تشویق و تنبیه مناسب از طرف سازمان بازرسی کل کشور در برابر مدیران شایسته و درستکار و مدیران نالایق و فاسد»، به ترتیب ۵۲/۵ و ۴۸/۹ درصد از پاسخگویان نقش سازمان بازرسی را قوی، و در گویه‌های «افزایش نظارت سازمان بازرسی کل کشور در امر انتصابات مدیران دولتی به‌منظور ارزیابی رعایت اصل شایسته‌سالاری» و «نظارت بر حسن اجرای قوانین و ضوابط از طرف مدیران»، به ترتیب ۳۹ و ۳۴/۱ درصد از پاسخگویان نقش سازمان را پایین‌تر از حد انتظار ارزیابی کرده‌اند.

در مؤلفه شاخصه‌های نظارت‌نویین و مقابله با فساد، پاسخگویان نقش سازمان بازرسی کل کشور در برخی از گویه‌ها را قوی در برخی از گویه‌ها را ضعیف ارزیابی کرده‌اند. به‌عنوان مثال، در گویه‌های «تربیت نیروی انسانی متخصص و متعهد برای نظارت و ارزیابی»، «تلاش در جهت افزایش حس خود نظارتی در بین مدیران توسط سازمان بازرسی کل کشور»، «افزایش ضمانت‌های اجرایی لازم در قانون و عناصر تشکیل سازمان بازرسی کل کشور» و «بازخورد مستمر نتایج نظارتی به افراد و سازمان‌هایی که مورد نظارت قرار می‌گیرند»، به ترتیب ۴۸، ۴۷/۵، ۴۷/۱ و ۴۶/۲ درصد از پاسخگویان نقش سازمان بازرسی را قوی و در گویه‌هایی مانند «توجه به نظارت‌های پیش‌نگر مانند دقت در انتصاب و انتخاب مدیران، توجه به شایسته‌سالاری به‌جای رابطه‌مداری و ...»، «استقرار سامانه‌های نظارت الکترونیکی در سازمان‌ها و ادارات دولتی»، «نظارت مستمر بر مدیران به‌منظور ارزیابی آن‌ها در زمینه حرکت در چهارچوب قوانین و ضوابط اداری» و «استفاده از نهادهای نظارت‌تیمردمی (مدنی) و خصوصی در کنار نهادهای نظارتی دولتی در امر بازرسی و نظارت توسط سازمان بازرسی کل کشور»، به ترتیب ۴۲/۲، ۴۱/۳، ۳۹/۵ و ۳۸/۶ درصد از پاسخگویان، نقش

سازمان بازرسی کل کشور را پایین‌تر از حد انتظار ارزیابی کرده‌اند. به‌طور خلاصه، نتایج جدول ۳، گویای آن است که پاسخگویان، نقش سازمان بازرسی در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری مدیران دولتی را در برخی موارد قوی و در برخی موارد پایین‌تر از حد انتظار ارزیابی می‌کنند. جدول شماره ۳: توزیع درصدی پاسخگویان در گویه‌های نقش سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری مدیران دولتی

پاسخ‌ها (%)			نقش سازمان بازرسی را در گویه‌های زیر چگونه ارزیابی می‌کنید؟	
قوی	متوسط	ضعیف		
۴۲/۶	۲۶/۹	۳۰/۵	(۱) توسعه و گسترش آموزش در بین مدیران دولتی	راهبردهای ارتقاء فرهنگ نظارت‌پذیری و اجتناب از نظارت‌گریزی
۲۴/۲	۳۲/۷	۴۳/۰	(۲) بهره‌گیری فعالانه از رسانه‌های جمعی به‌عنوان ابزاری برای نظارت بر عملکرد مدیران دولتی	
۵۱/۶	۲۵/۱	۲۳/۳	(۳) افزایش و ترویج اعتقاد و باور مدیران سازمان‌ها نسبت به اهمیت فایده بازرسی توسط سازمان بازرسی کشور	
۴۵/۳	۲۶/۹	۲۷/۸	(۴) ترویج فرهنگ نظارت و بازرسی توسط سازمان بازرسی کل کشور	
۳۵/۰	۲۶/۰	۳۹/۰	(۵) حساس کردن تشکلهای غیردولتی در قبال مفاسد اداری و اقتصادی مدیران دولتی از طرف سازمان بازرسی	
۴۴/۸	۲۱/۱	۳۴/۱	(۶) نظارت بر حسن اجرای قوانین و ضوابط از طرف مدیران	ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی
۳۵/۹	۳۴/۵	۲۹/۶	(۷) تفویض اختیارات لازم به بازرسان فراسازمانی برای نظارت بر عملکرد مدیران	
۵۲/۵	۱۷/۹	۲۹/۶	(۸) استفاده از معیارهای دقیق و عینی برای نظارت بر عملکرد مدیران دولتی	
۴۰/۸	۲۰/۲	۳۹/۰	(۹) افزایش نظارت سازمان بازرسی کل کشور در امر انتصابات مدیران دولتی به‌منظور ارزیابی رعایت اصل شایسته‌سالاری	
۴۸/۹	۱۳/۰	۳۸/۱	(۱۰) استفاده از نظام تشویق و تنبیه مناسب از طرف سازمان بازرسی کل کشور در برابر مدیران شایسته و درستکار و مدیران نالایق و فاسد	
۴۵/۷	۲۳/۸	۳۰/۵	(۱۱) برقراری ارتباط فعال و مؤثر میان نهادهای نظارتی با متخصلان و صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف از طریق سازمان بازرسی کل کشور	شاخصه‌های نظارت‌نویین و مقابله با فساد
۳۵/۴	۲۶/۰	۳۸/۶	(۱۲) استفاده از نهادهای نظارتی مردمی (مدنی) و خصوصی در کنار نهادهای نظارتی دولتی در امر بازرسی و نظارت توسط سازمان بازرسی کل کشور	
۳۴/۱	۳۶/۳	۲۹/۶	(۱۳) دخالت نظرات و دیدگاه‌های افراد و سازمان‌های	

			مورد نظارت در تدوین استانداردهای نظارتی	کامل طرح
۴۶/۲	۲۲/۹	۳۰/۹	۱۴) بازخورد مستمر نتایج نظارتی به افراد و سازمان‌هایی که مورد نظارت قرار می‌گیرند	جامع نظارت و
۴۸/۰	۱۸/۴	۳۳/۶	۱۵) تربیت نیروی انسانی متخصص و متعهد برای نظارت و ارزیابی	بازرسی در سازمان
۴۱/۷	۲۴/۷	۳۳/۶	۱۶) بازبینی در ساختار نظارتی کشور و ایجاد هماهنگی بین سازمان‌های نظارتی	
۳۹/۰	۱۸/۸	۴۲/۲	۱۷) توجه به نظارت‌های پیش‌نگر مانند دقت در انتصاب و انتخاب مدیران، توجه به شایسته‌سالاری به جای رابطه‌مداری و ...	
۳۸/۶	۳۳/۶	۲۷/۸	۱۸) استفاده از نظارت‌های پیش‌نگر (تکیه بر اطلاعات موجود برای پیش‌بینی اوضاع آینده) به منظور عملکرد بهتر کارکنان و جلوگیری از تخلفات احتمالی	
۴۷/۱	۲۷/۴	۲۵/۶	۱۹) افزایش ضمانت‌های اجرایی لازم در قانون و عناصر تشکیل سازمان بازرسی	
۴۷/۵	۲۱/۱	۳۱/۴	۲۰) تلاش در جهت افزایش حس خود نظارتی در بین مدیران متوسط سازمان	
۴۳/۵	۲۰/۶	۳۵/۹	۲۱) بهره‌گیری از سیستم‌های نظارت دیجیتال بر مدیران دولتی	توسعه فناوری
۳۷/۷	۲۱/۱	۴۱/۳	۲۲) استقرار سامانه‌های نظارت الکترونیکی در سازمان‌ها و ادارات دولتی	اطلاعات و نظارت الکترونیک
۴۲/۶	۱۷/۹	۳۹/۵	۲۳) نظارت مستمر بر مدیران به منظور ارزیابی آن‌ها در زمینه حرکت در چهارچوب قوانین و ضوابط اداری	تقویت بخش نظارتی و گسترش اقدامات کنترلی و پیشگیرانه
۳۸/۶	۲۳/۸	۳۷/۷	۲۴) نظارت مستمر بر وقت‌شناسی و وظایف مدیران در ادارات	
۳۵/۴	۲۸/۷	۳۵/۹	۲۵) استفاده از سیستم‌های نظارتی برای رصد کردن عملکرد مدیران	
۴۰/۴	۳۱/۴	۲۸/۳	۲۶) استقرار یک سازمان کنترل و هماهنگ‌کننده در مورد خود سازمان‌های نظارتی	
۴۲/۶	۲۲/۰	۳۵/۴	۲۷) استفاده از نظارت‌های مثبت‌نگر در کنار سازوکارهای تنبیهی	

ب: تجزیه و تحلیل یافته ها

در این قسمت با استفاده از آزمون آماری به بررسی و تفسیر فرضیه‌ها و در نهایت، پاسخ به سؤالات تحقیق پرداخته می‌شود. لازم به ذکر است که برای آزمون فرضیه‌ها، ابتدا نمرات گویه‌های مرتبط با نقش‌های سه‌گانه سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری (مندرج در جدول ۳) ترکیب شده و به صورت شاخص در مقیاس فاصله‌ای ایجاد گردید. سپس شاخص‌های بدست آمده با استفاده از آزمون تی تک‌نمونه‌ای مورد بررسی قرار می‌گیرد.

فرضیه اول: سازمان بازرسی کل کشور در زمینه راهبردهای ارتقاء فرهنگ نظارت‌پذیری و اجتناب از نظارت‌گریزی در سازمان‌های دولتی بیش از حد متوسط عمل کرده است.

شاخص راهبردهای ارتقای فرهنگ نظارت‌پذیری و اجتناب از نظارت‌گریزی، برآیند ترکیب پاسخ‌های داده شده به ۵ گویه بود و حداقل و حداکثر رقم مورد انتظار برای آن به ترتیب ۱۰ و ۲۰ و میانگین مورد انتظار شاخص، ۱۵ (به معنای متوسط بودن راهبردهای ارتقای فرهنگ نظارت‌پذیری) بوده است. در بخش اول جدول ۴، عناصر آزمون فرضیه اول آمده است. مشاهده می‌شود که مقدار $t(1/59)$ با درجه آزادی ۲۲۲ از نظر آماری معنی‌دار نیست. به عبارت دیگر، می‌توان نتیجه گرفت که به‌زعم پاسخگویان، سازمان بازرسی کل کشور در زمینه راهبردهای ارتقاء فرهنگ نظارت‌پذیری و اجتناب از نظارت‌گریزی در سازمان‌های دولتی پایین‌تر از حد متوسط عمل کرده است.

جدول شماره ۴: عناصر آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای بررسی فرضیه‌های پژوهش

مقدار آزمون = ۱۵				میانگین خطای معیار	انحراف معیار	میانگین	تعداد نمونه	شاخص
اختلاف	معنی‌داری	درجه	مقدار	۰/۲۲	۳/۲۸	۱۵/۳۴	۲۲۳	راهبرد های ارتقاء فرهنگ نظارت پذیری و اجتناب از نظارت‌گریزی
میانگین	۰/۱۱۳	۲۲۲	t ۱/۵۹					
۰/۳۴	۰/۱۱۳	۲۲۲	۱/۵۹	۰/۲۳	۳/۵۴	۱۵/۵۲	۲۲۳	ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی
مقدار آزمون = ۶				۰/۱۰	۱/۶۲	۶/۱۲	۲۲۳	گسترش ارتباط با مردم
اختلاف	معنی‌داری	درجه	مقدار					
۰/۱۲	۰/۲۶۶	۲۲۲	۱/۱۱	۰/۳۶	۵/۴۸	۲۴/۸۷	۲۲۳	پایاده‌سازی کامل طرح جامع
مقدار آزمون = ۲۴				۰/۳۶	۵/۴۸	۲۴/۸۷	۲۲۳	پایاده‌سازی کامل طرح جامع
۰/۸۷	۰/۰۱۸	۲۲۲	۲/۳۸					

								نظارت و بازرسی در سازمان
مقدار آزمون = ۶				۰/۱۰	۱/۵۸	۶/۰۴	۲۲۳	توسعه فناوری اطلاعات و نظارت الکترونیک
۰/۰۴	۰/۷۰۵	۲۲۲	۰/۳۷					
مقدار آزمون = ۱۵				۰/۲۳	۳/۴۹	۱۵/۲۲	۲۲۳	تقویت بخش نظارتی و گسترش اقدامات کنترلی و پیشگیرانه
۰/۲۲	۰/۳۳۰	۲۲۲	۰/۹۷					

فرضیه دوم: سازمان بازرسی کل کشور در زمینه ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی بیش از حد متوسط عمل کرده است.

شاخص ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی، برآیند ترکیب نمرات یا پاسخ‌های داده شده به ۵ گویه بوده، و حداقل و حداکثر رقم مورد انتظار برای آن به ترتیب ۱۰ و ۲۰، و میانگین مورد انتظار شاخص ۱۵ (به معنای متوسط بودن ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی) بوده است. در بخش دوم جدول ۴، عناصر آزمون‌تی تک‌نمونه‌ای برای آزمون فرضیه دوم آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، مقدار $t(2/21)$ با درجه آزادی ۲۲۲ از نظر آماری معنی‌دار است. به عبارت دیگر، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان نتیجه گرفت که به‌زعم پاسخگویان، سازمان بازرسی کل کشور در زمینه ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی بالاتر از حد متوسط عمل کرده است.

فرضیه سوم: سازمان بازرسی کل کشور در زمینه تحقق شاخصه‌های نظارت نوین و مقابله با فساد بیش از حد متوسط عمل کرده است.

شاخصه‌های نظارت نوین و مقابله با فساد شامل مؤلفه‌های گسترش ارتباط با مردم، پیاده‌سازی کامل طرح جامع نظارت و بازرسی در سازمان، توسعه فناوری اطلاعات و نظارت الکترونیک، و تقویت بخش نظارتی و گسترش اقدامات کنترلی و پیشگیرانه است. بنابراین، برای هر یک از مؤلفه‌های مذکور به‌طور جداگانه آزمون انجام گرفت و نتایج آن در جدول ۵، آمده است. طبق نتایج مندرج در بخش سوم جدول ۴، تنها مؤلفه «پیاده‌سازی کامل طرح جامع نظارت و بازرسی در سازمان» از نظر آماری معنی‌دار است. به عبارت دیگر، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که به‌زعم پاسخگویان، سازمان بازرسی کل کشور در زمینه پیاده‌سازی کامل طرح جامع نظارت و بازرسی در

سازمان بالاتر از حد متوسط عمل کرده است، اما در سایر مؤلفه‌های تحقق شاخصه‌های نظارت نوین و مقابله با فساد در حد انتظار ظاهر نشده است.

جدول شماره ۵: رتبه‌بندی گویه‌های نقش سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری مدیران دولتی

رتبه‌بندی			نقش سازمان بازرسی را در گویه‌های زیر چگونه ارزیابی می‌کنید؟	
رتبه	میانگین رتبه	میانگین		
۳	۳/۰۸	۳/۱۲	(۱) توسعه و گسترش آموزش در بین مدیران دولتی	را ه بردهای ارتقاء فرهنگ نظارت‌پذیری و اجتناب از نظارت‌گریزی
۵	۲/۵۰	۲/۸۱	(۲) بهره‌گیری فعالانه از رسانه‌های جمعی به‌عنوان ابزاری برای نظارت بر عملکرد مدیران دولتی	
۱	۳/۴۳	۳/۲۸	(۳) افزایش و ترویج اعتقاد و باور مدیران سازمان‌ها نسبت به اهمیت فایده بازرسی توسط سازمان بازرسی	
۲	۳/۲۳	۳/۱۷	(۴) ترویج فرهنگ نظارت و بازرسی توسط سازمان بازرسی کل کشور	
۴	۲/۷۶	۲/۹۵	(۵) حساس کردن تشکلهای غیردولتی در قبال مفاسد اداری مدیران دولتی از طرف سازمان بازرسی	
۲	۳/۰۰	۳/۱۰	(۱) نظارت بر حسن اجرای قوانین و ضوابط از طرف مدیران	ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی
۴	۲/۹۳	۳/۰۶	(۲) تفویض اختیارات لازم به بازرسان فرا سازمانی برای نظارت بر عملکرد مدیران	
۱	۳/۲۳	۳/۲۲	(۳) استفاده از معیارهای دقیق و عینی برای نظارت بر عملکرد مدیران دولتی	
۵	۲/۸۵	۳/۰۱	(۴) افزایش نظارت سازمان بازرسی در امر انتصابات مدیران دولتی به‌منظور ارزیابی رعایت اصل شایسته‌سالاری	
۳	۲/۹۸	۳/۰۹	(۵) استفاده از نظام تشویق و تنبیه مناسب از طرف سازمان بازرسی در برابر مدیران شایسته و مدیران نالایق	
۱	۱/۵۹	۳/۱۵	(۱) برقراری ارتباط فعال و مؤثر میان نهادهای نظارتی با متخصصان و صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف از طریق سازمان بازرسی کل کشور	شاخصه‌های نظارت نوین و مقابله با فساد
۲	۱/۴۱	۲/۹۶	(۲) استفاده از نهادهای نظارتی مردمی (مدنی) و خصوصی در کنار نهادهای نظارتی دولتی در امر بازرسی و نظارت توسط سازمان بازرسی کل کشور	
۷	۴/۳۴	۳/۰۴	(۱) دخالت نظرات افراد و سازمان‌های مورد نظارت در تدوین استانداردهای نظارتی	
			گسترش ارتباط با مردم	
			پیاده‌سازی کامل طرح	

۴	۴/۵۸	۳/۱۵	۲) بازخورد مستمر نتایج نظارتی به سازمان‌هایی که مورد نظارت قرار می‌گیرند	جامع نظارت و بازرسی در سازمان
۳	۴/۵۹	۳/۱۴	۳) تربیت نیروی انسانی متخصص و متعهد برای نظارت و ارزیابی	
۶	۴/۴۲	۳/۰۸	۴) بازمبانی در ساختار نظارتی کشور و ایجاد هماهنگی بین سازمان‌های نظارتی	
۸	۴/۰۸	۲/۹۶	۵) توجه به نظارت‌های پیش‌نگر مانند دقت در انتصاب و انتخاب مدیران، توجه به شایسته‌سالاری به جای رابطه‌مداری و ...	
۵	۴/۴۷	۳/۱۰	۶) استفاده از نظارت‌های پیش‌نگر (تکیه بر اطلاعات موجود برای پیش‌بینی اوضاع آینده) به منظور عملکرد بهتر کارکنان و جلوگیری از تخلفات احتمالی	
۱	۴/۸۳	۳/۲۱	۷) افزایش ضمانت‌های اجرایی لازم در قانون و عناصر تشکیل سازمان بازرسی	
۲	۴/۶۹	۳/۱۶	۸) تلاش در جهت افزایش حس خود نظارتی در بین مدیران توسط سازمان بازرسی	
۲	۱/۴۵	۲/۹۶	۱) بهره‌گیری از سیستم‌های نظارت دیجیتال بر مدیران دولتی	توسعه نظارت الکترونیک
۱	۱/۵۵	۳/۰۷	۲) استقرار سامانه‌های نظارت الکترونیکی در سازمان‌ها و ادارات دولتی	
۳	۳/۰۰	۳/۰۳	۱) نظارت مستمر بر مدیران به منظور ارزیابی آن‌ها در زمینه حرکت در چهارچوب قوانین و ضوابط اداری	تقویت بخش نظارتی و گسترش اقدامات کنترلی و پیشگیرانه
۴	۲/۹۳	۳/۰۰	۲) نظارت مستمر بر وقت‌شناسی و وظایف مدیران در ادارات	
۵	۲/۹۲	۲/۹۹	۳) استفاده از سیستم‌های نظارتی برای رصد کردن عملکرد مدیران	
۱	۳/۱۰	۳/۱۲	۴) استقرار یک سازمان کنترل و هماهنگ‌کننده در مورد خود سازمان‌های نظارتی	
۲	۳/۰۴	۳/۰۷	۵) استفاده از نظارت‌های مثبت‌نگر در کنار سازوکارهای تنبیهی	

در پایان تحلیل استنباطی، با استفاده از آزمون رتبه‌ای فریدمن به رتبه‌بندی گویه‌ها پرداختیم تا با استفاده از نتایج هر سؤال و اهمیت هر گویه، به ارائه راه‌کارهای عملی دقیق‌تری در مورد نقش

سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری مدیران دولتی بپردازیم. خلاصه نتایج این آزمون در جدول ۵، آمده است. با توجه به نتایج مندرج در جدول ۵، در مؤلفه «راهبردهای ارتقاء فرهنگ نظارت‌پذیری و اجتناب از نظارت‌گریزی»، گویه‌های «افزایش و ترویج اعتقاد و باور مدیران سازمان‌ها نسبت به اهمیت و فایده بازرسی توسط سازمان بازرسی کشور» و «ترویج فرهنگ نظارت و بازرسی توسط سازمان بازرسی کل کشور» و در مؤلفه «ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی»، گویه‌های «استفاده از معیارهای دقیق و عینی برای نظارت بر عملکرد مدیران دولتی» و «نظارت بر حسن اجرای قوانین و ضوابط از طرف مدیران» بیشترین نقش را در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری مدیران دولتی داشته‌اند.

در نهایت با توجه به جدول فوق، در «شاخصه‌های نظارت نوین و مقابله با فساد»، گویه‌های «افزایش ضمانت‌های اجرایی لازم در قانون و عناصر تشکیل سازمان بازرسی کل کشور»، «تلاش در جهت افزایش حس خود نظارتی در بین مدیران توسط سازمان بازرسی کل کشور»، «تربیت نیروی انسانی متخصص و متعهد برای نظارت و ارزیابی»، «بازخورد مستمر نتایج نظارتی به افراد و سازمان‌هایی که مورد نظارت قرار می‌گیرند»، «استقرار یک سازمان کنترل و هماهنگ‌کننده در مورد خود سازمان‌های نظارتی و بازرسی»، «استفاده از نظارت‌های مثبت‌نگر (سازوکارهای تشویقی) در کنار سازوکارهای تنبیهی»، «برقراری ارتباط فعال و مؤثر میان نهادهای نظارتی با متخصصان و صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف از طریق سازمان بازرسی کل کشور»، و «استقرار سامانه‌های نظارت الکترونیکی در سازمان‌ها و ادارات دولتی»، بیشترین نقش را در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری مدیران دولتی از نظر پاسخگویان ایفا می‌کنند.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش با الهام از ادبیاتی که بر راهبردهای سازمان بازرسی کل کشور برای پیشگیری و مقابله با فساد و نظارت‌گریزی از یک طرف و اقدامات سازمان بازرسی کل کشور به منظور تحقق شاخصه‌های نظارت نوین و مقابله با فساد از طرف دیگر، تأکید دارند، به شناسایی نقش سازمان بازرسی کل کشور در مؤلفه‌های راهبردهای ارتقاء فرهنگ نظارت‌پذیری و اجتناب از نظارت‌گریزی، ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی و شاخصه‌های نظارت نوین و مقابله با فساد در میان ۲۳۴ نفر از مدیران کل و مدیران حراست دستگاه‌های اداری تحت نظارت سازمان بازرسی کل کشور در استان کردستان و همچنین، قضات و اساتید متخصص در حوزه‌های تخصصی حقوق و مدیریت پرداخته شد.

این مطالعه به نتایج مهم و قابل توجهی دست یافته است؛ از یک طرف، به‌زعم پاسخگویان سازمان بازرسی کل کشور در مؤلفه راهبردهای ارتقاء فرهنگ نظارت‌پذیری و اجتناب از نظارت‌گریزی و به‌ویژه در عناصر «بهره‌گیری فعالانه از رسانه‌های جمعی به‌عنوان ابزاری برای نظارت بر عملکرد مدیران دولتی» و یا «حساس کردن تشکل‌های غیردولتی در قبال مفاسد اداری و اقتصادی مدیران دولتی»، پایین‌تر از حد انتظار ظاهر شده است. در شاخصه‌های نظارت نوین و مقابله با فساد نیز به جز در مؤلفه «پیاده‌سازی کامل طرح جامع نظارت و بازرسی در سازمان»، در سایر مؤلفه‌ها در حد انتظار ظاهر نشده است و به‌ویژه در مواردی همچون «توجه به نظارت‌های پیش‌نگر مانند دقت در انتصاب و انتخاب مدیران، توجه به شایسته‌سالاری به‌جای رابطه‌مداری»، «استقرار سامانه‌های نظارت الکترونیکی در سازمان‌ها و ادارات دولتی»، «نظارت مستمر بر مدیران به‌منظور ارزیابی آن‌ها در زمینه حرکت در چهارچوب قوانین و ضوابط اداری» و «استفاده از نهادهای نظارتی مردمی (مدنی) و خصوصی در کنار نهادهای نظارتی دولتی در امر بازرسی و نظارت توسط سازمان بازرسی کل کشور»، پایین‌تر از حد انتظار عمل کرده است. از طرف دیگر، یکی از مواردی که از دید پاسخگویان، سازمان بازرسی کل کشور به‌خوبی در آن ایفای نقش نموده و بالاتر از حد انتظار ظاهر شده است، ارتقای کارآمدی دستگاه‌های اجرایی از طریق نظارت و کنترل راهبردی است با این وجود، حتی در برخی از عناصر این مؤلفه نیز همچون «افزایش نظارت سازمان بازرسی کل کشور در امر انتصابات مدیران دولتی به‌منظور ارزیابی رعایت اصل شایسته‌سالاری» و «نظارت بر حسن اجرای قوانین و ضوابط از طرف مدیران»، نقش سازمان بازرسی کل کشور پایین‌تر از حد انتظار ارزیابی شده است.

به‌طور خلاصه طبق نتایج این پژوهش، بدون اینکه نقش مثبت و سازنده سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری مدیران دولتی با تأکید بر مقابله با نظارت‌گریزی آنان را در برخی از ابعاد نادیده بگیریم، اما به نظر، سازمان بازرسی کل کشور در این زمینه در حد ایده‌آل ظاهر نشده است و ضروری است به تقویت نقش‌ها و امور نظارتی خود بر سازمان‌های تحت نظر و مدیران و کارکنان دولتی بپردازد.

در کنار نتایج فوق، لازم به بحث است که در جامعه ما فقدان شایسته‌سالاری بالای جان نظام اداری و جامعه به‌طور کلی شده است. زیرا بدون در نظر گرفتن معیارهای واقعی در جذب نیروی انسانی، هم کارمند استخدام می‌شود و هم بدتر از آن، پُست‌های مدیریتی به افراد فاقد صلاحیت سپرده می‌شود. در این شرایط مقامات و مدیران عوض می‌شوند و همه سازوکارهای پیشنهادی برای مقابله با فساد با وجود چنین مقاماتی از حد نگارش بر روی کاغذ فراتر نمی‌رود. بسیاری از انتصابات

نه بر اساس شایسته‌سالاری بلکه بر اساس مصلحت‌نگری است. بسیاری از مدیرانی که مصلحتی منصوب می‌شوند چون خودشان فاقد معیارهای شایسته‌سالاری از قبیل تخصص، تناسب مدرک متناسب با پُست، سوابق علمی مرتبط، دانش کافی و ... هستند، در انتصاب معاونان و زیردستان خود نیز نهایت کج‌سلیقگی را به کار برده و افرادی را با توانایی‌هایی کمتر از حد نیاز گزینش می‌کنند تا مبادا رسوایی به بار آورند و به این نحو، جامعه در یک گردونه از انتصابات فاسد اداری گرفتار شده و پیامد آن هم واضح است.

تمام موارد فوق ما را به این نتیجه می‌رساند که اولین اصل در مبارزه با تخلفات و مفاسد اداری، عملی کردن پیشگیری است. پیشگیری از فساد یکی از رویکردهای اساسی و بنیادین در امر کاهش فساد می‌باشد. در این زمینه مسئولان بلندپایه الگو بوده و می‌بایست با وضع و اجرای دقیق قوانین بدون حب‌وبغض، ملاحظات گروهی و قبیله‌ای یا حزبی، پیشگیری از فساد را اساس کار خود قرار دهند و بدین منظور، اولین گام در پیشگیری از فساد اداری، در نظر گرفتن یک اعتقاد مبتنی بر این اصل است که نباید تصور شود اشخاص بهره‌مند از قدرت سیاسی یا وابستگان آن‌ها صدیق و قابل اطمینان هستند. به عبارتی، باید پیشگیری را از همه بخش‌ها و از همه افراد در نظر داشت. این مهم هم با رشد افکار عمومی و آگاهی عمومی نسبت به فساد و خطرات متعدد آن برای زندگی سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه و ایجاد درک عمومی برای مبارزه با فساد از کوچک‌ترین تا بزرگ‌ترین نوع آن خواه از کارمند جزء یا مقامات عالی میسر است. سازمان بازرسی کل کشور به‌عنوان یکی از نهادهای نظارتی و با دارا بودن اختیارات قانونی لازم، می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در امر نظارت و بازرسی و اجرای قانون و در نهایت پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری داشته باشد. اما طبق نتایج پژوهش حاضر، این سازمان در ایفای نقش خود در زمینه پیشگیری از تخلفات و مفاسد اداری مدیران دولتی به‌ویژه در خصوص مقابله با نظارت‌گریزی کمتر از حد متوسط ظاهر شده است و با توجه به نتایج بدست آمده، راهکارهای زیر برای رسیدن به وضعیت مطلوب پیشنهاد می‌گردد:

پیشنهاد

۱- هر چند سازمان بازرسی کل کشور به استناد بند «د» ماده (۱۱) قانون تشکیل سازمان می‌تواند نسبت به اطلاع‌رسانی و آگاهی بخشی عمومی از طریق رسانه‌های عمومی به منظور ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد به دلیل رعایت قانون آیین دادرسی کیفری با محدودیت‌هایی مواجه می‌باشد، لیکن لازم است ترتیبی اتخاذ گردد که ارتقاء فرهنگ نظارت‌پذیری و اجتناب از

نظارت‌گریزی، از یک طرف، به‌طور فعالانه و عملی از رسانه‌های جمعی به‌عنوان ابزاری برای نظارت بر عملکرد مدیران دولتی بهره‌گیری نماید.

۲- برابر بند «الف» ماده (۱۱) قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور و ماده (۵۵) آیین‌نامه اجرایی آن (مصوب ۱۳۹۸)، سازمان می‌تواند ضمن بهره‌گیری از توان تشکلهای غیردولتی و مردم نهاد از ظرفیت این تشکلهای در حدود اختیارات قانونی استفاده نماید که استفاده شایسته و بهینه از این ظرفیت قانونی مغفول واقع شده است.

۳- این سازمان برای عملیاتی کردن شاخصه‌های نظارت نوین و مقابله با فساد و تخلفات اداری، باید به نظارت‌های پیش‌نگر مانند دقت در نظارت بر انتصاب و انتخاب مدیران توجه نماید، و شایسته‌سالاری را به‌جای رابطه‌مداری در اولویت برنامه‌های خود قرار دهد.

۴- با عنایت به ماده (۱۶) آیین‌نامه اجرایی قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب ۱۳۹۸، سازمان می‌تواند نسبت به بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و برقراری ارتباط الکترونیکی با دستگاه‌های مشمول بازرسی اقدام نماید؛ این در حالی است که این سازمان در موضوع مدنظر به‌طور جامع و کامل اقدام ننموده و ضروری است سازمان بازرسی کل کشور نسبت به برقراری ارتباط با سامانه‌های الکترونیکی دستگاه‌های اجرایی اقدام نماید.

در پایان، ذکر این نکته لازم است که اگرچه در سال‌های اخیر ادبیاتی نسبتاً زیاد در حوزه تخلفات و فساد اداری توسط محققان داخلی تولید شده است، اما ضعف این ادبیات در تمرکز بر نظارت‌گریزی به‌عنوان یک محدودیت، بی‌تأثیر بر روی بررسی دقیق‌تر موضوع حاضر نبوده است. علاوه بر این، کمبود داده و اطلاعات خام در ارتباط با موضوع یا عدم دسترسی به این داده‌ها نیز از محدودیت‌های پژوهش بوده است. همچنین، با توجه به فقدان داده در ارتباط با موضوع، محققان متوسل به جمع‌آوری بخشی از داده‌ها در میدان پژوهش به‌وسیله پیمایش شده‌اند. علاوه بر محدودیت‌های احتمالی رو در روی پیمایش، عدم مشارکت برخی از مدیران برای پاسخگویی به پرسشنامه و یا مشارکت آن‌ها با اکراه یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش حاضر بوده است. این در حالی بود که سازمان بازرسی با نامه‌نگاری به مدیران سازمان‌ها و ادارات، خواستار همکاری آن‌ها شده بود. بنابراین، توجه به موارد ذکر شده برای محققان بعدی ضروری است.

منابع

الف- فارسی

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- قانون رسیدگی به تخلفات اداری کارکنان مصوب ۱۳۷۲
- آرای، وحید؛ نجف‌پور، شعبان و گرجی، حسینعلی احمدی (۱۳۹۱)، «جایگاه رسانه‌های جمعی در سیاست‌گذاری مبارزه با فساد، توصیه‌ها و راهکارهای سیاستی»، *فصلنامه علمی- ترویجی نظارت و بازرسی*، دوره ششم، شماره ۲۲، صص ۱۰۰- ۷۹
- ابراهیم‌زاده، رضا؛ پورغفاری، سیدرضا و افشارنیا، فرهاد (۱۳۹۵)، «بررسی عوامل مؤثر بر بروز فساد اداری در دستگاه‌های دولتی»، *فصلنامه دانش ارزیابی*، سال هشتم، شماره ۲۷، صص ۱۱۱- ۹۱
- ابوالحمد، عبدالحمید (۱۳۷۶)، «*حقوق اداری ایران*». تهران. انتشارات توس
- احمدپور رستمی، علیرضا (۱۳۹۴)، «بررسی نقش سازمان بازرسی کل کشور در پیشگیری از جرم و فساد اداری در دستگاه‌های اجرایی»، *فصلنامه دانش ارزیابی*، سال هفتم، شماره ۲۴، صص ۱۶- ۵
- اصلانی، رشید (۱۳۷۸)، «نظارت طرح‌های عمرانی، وظیفه‌ای فراموش شده در دولت»، *مقالات سی‌امین سالگرد تاسیس مرکز آموزش مدیریت دولتی*، صص ۷۲- ۵۸
- بابامحمدی، مهدی (۱۳۹۴)، «نظارت همگانی، رویکردی متفاوت و فراگیر در مبارزه با فساد»، *فصلنامه دانش ارزیابی*، سال هفتم، شماره ۲۶، صص ۴۶- ۳۵
- پورولی، بهروز (۱۳۸۷)، «بررسی عوامل مؤثر بر جلوگیری از تخلف کارکنان شاغل در نظام اداری»، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه علامه طباطبایی
- حسینی، حسین و جدی، مجید (۱۳۸۶)، «*مدیریت بحران با رویکرد امنیت عمومی*»، ویراستار علی غنچه‌چی، چاپ دوم، جلد اول، تهران. نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، معاونت آموزش ناجا
- حقیقتیان، منصور، کریمی‌زاده، سمیه و نظری، جواد (۱۳۹۱)، «بررسی برخی عوامل اجتماعی مؤثر بر فساد اداری (مطالعه موردی سازمان‌های اداری شهر یزد)»، *مجله جامعه‌شناسی کاربردی*، سال بیست‌وسوم، شماره ۴ (پیاپی ۴۸)، صص ۱۴۲- ۱۲۵

- خداداد حسینی، سیدحمید و فرهادی نژاد، محسن (۱۳۸۰)، «بررسی فساد اداری و روش‌های کنترل آن»، *فصلنامه مدرس علوم انسانی*، دوره ۵، شماره ۱، صص ۵۳-۳۷
- خنیفر، حسین، الوانی، سیدمهدی، جندقی، غلامرضا و احمدی، گلناز (۱۳۸۸)، «بررسی عوامل رفتاری و ساختاری مؤثر در بروز فساد اداری در سازمان‌های دولتی»، *فصلنامه دانش ارزیابی*، سال اول، شماره ۱، صص ۱۰۰-۷۳
- رهنورد، فرج‌الله، طاهرپور کلانتری، حبیب‌الله و رشیدی، اعظم (۱۳۸۹)، «شناسایی عوامل مؤثر بر فساد مالی در بین کارکنان دستگاه‌های اجرایی»، *پژوهشنامه مدیریت اجرایی*، سال دوم، شماره ۱، صص ۵۲-۳۵
- سیف‌زاده، علی (۱۳۹۴)، «فرهنگ نظارت‌پذیری، گزارش پژوهشی»، *دوهفته‌نامه علمی-تحلیلی سازمان بازرسی کل کشور*، معاونت برنامه‌ریزی و مدیریت منابع، مرکز پژوهش و برنامه‌ریزی، سال هفتم، شماره ۷۱
- شقاقی شهری، وحید (۱۳۸۶)، «نقش و جایگاه سازمان بازرسی کل کشور در اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی»، *مجله مجلس و پژوهش*، سال ۱۳، شماره ۵۴، صص ۱۸۸-۱۷۱
- صادق‌پور، ابوالفضل (۱۳۷۸)، «نظارت یا کنترل کردن، مرکز آموزش مدیریت دولتی»، *کتابچه مقالات سی‌امین سالگرد تاسیس مرکز آموزش مدیریت دولتی*، صص ۲۸-۱۴
- صفرخانی، حسن (۱۳۸۸)، «نظارت نوین و نقش سازمان بازرسی کل کشور در تحقق آن»، *فصلنامه دانش ارزیابی*، سال اول، شماره ۱، صص ۷۲-۵۳
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین و غلامی، حسین (۱۳۸۵)، «آسیب‌شناسی آموزش و پژوهش جرم‌شناسی در ایران»، *مجله آموزه‌های حقوق کیفری*، سال ششم، شماره ۹، پیاپی ۲۰، صص ۳۸-۲۲
- وروایی، اکبر (۱۳۹۴)، «نقش نظارت سازمانی در پیشگیری از جرائم و تخلفات کارکنان نیروی انتظامی»، *فصلنامه نظارت و بازرسی*، سال نهم، شماره ۳۱، صص ۷۲-۴۳

ب- انگلیسی

- Biagoli, Antonello. (2008). Financial Crime as a Threat to the Wealth of Nations, *Journal of Money Laundering Control*, Emerald group publishing limited, 11(1): 88-95.

- Independent Commission against Corruption (1998). *A Major Investigation into Corruption in the Former State Rail Authority of New South Wales*. Independent Commission Against Corruption, Sydney.
- Keen, E. (2000). *Fighting Corruption through Education*. Constitutional and Legal Policy Institute. COLPI Paper, No. 1, at <http://www.transparency.org.uk/corruption/resources/education>.
- Odiorne, G. (1985). *The Human Side of Management*. D.C. Heath & Company Lexington.
- Robbins, S. P. (2003). *Organization Theory*. 10th Ed, Prentice hall Publication.
- Robbins, S. P., D. A. Decenzo (2004). *Supervision Today*. 4th Ed, Prentice hall Publication.
- Transparency International Organization (2003). *Global Corruption Report 2003*. available at: www.transparency.org.
- Vickers, J. , G. Yarrow (1988). *Privatization: An Economic Analysis*. Cambridge: Cambridge Mass: MIT Press.